

Oponentský posudek:

Trusinová, R., 2014. „Ageismus mezi mladými lidmi a seniory v České republice: Jací jsou a co proti sobě mají?“. Disertační práce. Praha: Fakulta sociálních věd UK v Praze.

V následujícím textu se věnuji nové verzi předložené disertační práce na téma mezigeneračních vztahů a zdrojů věkové nevráživosti v ČR. Hned úvodem považuji za důležité konstatovat, že řada z dříve vznesených připomínek byla v této verzi práce autorkou adresována, a práce tak nabyla nových kvalit. Některé přetrvávající nedostatky lze snad prohlásit za drobné, případně za důsledek autorských voleb, které je nutné respektovat.

I přes rozšíření teoretické části a doplnění vybrané literatury zůstává předložená práce především prací empirickou. Data jsou však vytěžena korektně a přináší prohloubení dříve představených konceptů. Přidáním agregovaných charakteristik národních států se potvrdilo moje tušení, založené především na pracích Börsch-Supana a kol., že ekonomická a sociálněpolitická situace národních států může hrát v podobě mezigeneračních vztahů zajímavou roli. Ještě by bylo zajímavé, vedle současného podílu seniorů, zkontrolovat, zda nemá nějaký vliv predikovaný nárůst podílu seniorů v dané společnosti.

Spoléhání se na data ale do jisté míry vede k přetrvávání určité nevyzrálosti promýšlení tématu jako celku. V náznacích to vidím na několika místech v obrazech jako: „Nízké schopnosti seniorů je tak možné považovat za významný zdroj ageismu...“ (str. 148 lépe snad *Percipované nízké schopnosti?*), v titulcích „5.2.2. Stáří mladýma očima“ vs. „5.2.3. Mladí očima seniorů“ (*stáří* anebo *starší* lidé; *mládí* anebo *mladí* lidé?), anebo v ukončení argumentace o vývoji mezigeneračních vztahů „na půli cesty“ (str. 154): tedy sice reflexí očekávaného vývoje, kdy – parafrázuji – mladí nebudou očekávat ve svém/pro své stáří úctu, protože ji sami neposkytovali (ale není to zase v rozporu se zjištěními, že mnoho změn přichází v rámci životní dráhy? (str. 129n)), ale již opomenutí, že za dnešními mladými vyrůstají nové generace, které budou klást svá (a zatím neznámá) očekávání na dnešní juniory / budoucí seniory, jež mohou (ne)rozdmyšlovat mezigenerační tenze podobně jako hodnotové nastavení dnešních kohort. Obvykle k tomuto fenoménu odkazují jako efektu pojízdného „eskalátoru“. Z jakého důvodu je ageismus na pracovním trhu označen za *základní* a jaký vztah to má k empirické části práce? (Vztahuji se k již dříve uvedené připomínce, že věková diskriminace a ageismus a mezigenerační nesoulady mohou být tři různá témata.)

Nedůslednost v explicitním rozlišení konceptu „mládí“ (jedná se o věkové charakteristiky?) od „mladých lidí“ (generační charakteristiky?), resp. stáří a starých lidí, může působit konfuze, jako by ty různé příběhy (o kterých ale autorka ví!) nemohly dostatečně komunikovat mezi sebou a doplňovat se. Možnou příčinu lze také hledat ve volbě, jakkoliv jasné a odůvodnitelné, „krajních“ věkových skupin. Pokud bychom chtěli hovořit o charakteristikách mládí/stáří jako o charakteristice „věkové“, pak bychom se o těchto životních fázích zřejmě více dozvěděli od lidí „na přelomu“ než od lidí, kteří ještě konflikt mezi tím, co znamená „být ještě (označován za) mladý (-ého/-dou)“ vs. „být už starý“, neprožili. Na druhou stranu volba komunikačních partnerů v tomto konkrétním výzkumu tak přesně deklarovanou „krajnost“ nesplňuje, pouze dva zástupci seniorů byli starší 75 let, nejstarší komunikační partnerce bylo 83 let, a výsledný věkový průměr je od *kraje* přece jen ještě daleko.

Byť je skromnost v prezentaci tabulek s provedenými výpočty do značné míry nesmírně čtenářsky přívětivá, na některých místech by přece jen mohla pomoci v lepší orientaci – např. na str. 48 při

informaci o kontrole vlivu věku a ekonomické neaktivity (ovšem zároveň zaměstnanecké identity?) a parciálních koeficientů (zvýšení/snížení nastalo oproti jakým hodnotám?).

Zajímavá je informace, že zatímco manželství lze považovat za atribut středního věku spíše než mládí, pak rodičovství za atribut středního věku a bezdětnost za atribut stáří (str. 60). Jedná se o zkratkovitou interpretaci, anebo nový pohled na problematiku bezdětnosti (jsou děti elixírem mládí?)?

Již v předchozím hodnocení jsem podtrhla podle mne nedostatečný důraz kladený na strukturální, resp. externí zdroje věkové a generační identity. Znovu jsem si tuto výtku připomněla při čtení výňatku z rozhovoru s 27letou Halinou (str. 65), pro kterou bylo „stáří“ definováno jejími mladšími příbuznými, nebo i v případě následného citátu Olgy „že mě třeba naši takhle budou brát...“. Obdobně to popisuje na str. 106 citace 64letého Ctibora reflektující představu, že mladí lidé nejsou *flinkové*, ale jsou strukturně znevýhodněni situací na trhu práce apod.

Výsledky kvalitativní i kvantitativní studie poukazují na velkou míru věkové segregace v české společnosti, přičemž ale zároveň příklad jednoho z mladých komunikačních partnerů ukazuje, nakolik může být právě mezigenerační setkávání a neformální učení zdrojem negativních postojů. Pokud bylo cílem „mimo jiné pomoci definovat možnosti ... zlepšení [věkových vztahů]“ (str. 152), mohl problém segregace získat v závěrech a diskuzi více prostoru.

V textu zůstalo několik překlepů, zřejmě některá automatická funkce propojení zanechala na řadě míst v textu označení „Tabulka XY“ či „Graf XY“ bez skloňování (např. „Při četbě Graf 16 zprava...“). Paní Gunhild Hagestad je označena jako muž (str. 31 – není to ovšem záměna za Hoftsedehe?) a v seznamu literatury je v jedné odrážce označena pouze prostředním jménem; Müllerová je uvedena jako Muller a jindy jako Millerová (str. 46). Reflektován by také měl být rozdílný význam slov „díky“ a „kvůli“ (např. str. 110 – je opravdu cílem mladých děkovat za společenské změny, které přinesly nezávislost na starých, anebo se jedná o pouhý důsledek?).

Byť se v tomto posudku zaměřuji především na výtky, znovu opakuji závěry již prvního hodnocení, že v textu dizertace je řada nových dat, rozšíření poznání a podnětů pro další studium.

Disertaci doporučuji k obhajobě.

Vidovičová L.

Vypracovala: Mgr. Lucie Vidovičová, Ph.D.

V Brně dne 9. září 2014